

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ
Басқарма шешімінің 2020 жылдың
27 тамызында бекітілген (№ 39 хаттама)

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДЫҢ МОДЕЛІ

Аннотация

Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалаудың моделін қолдану (бұдан әрі - Модель) Назарбаев Зияткерлік мектептерінде ішкі және сыртқы жиынтық бағалауларды жүйелі жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Модельдің мазмұны екі негізгі бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімде критериалды бағалаудың теориялық негіздері, қағидалары және оқу бағдарламасымен байланысы берілген.

Екінші бөлімде критериалды бағалаудың, Қазақстан Республикасындағы 30 пилоттық жалпы білім беретін мектептердегі апробация қорытындысы және Назарбаев Зияткерлік мектептеріндегі критериалды бағалаудың Кіріктірілген моделін қолдану нәтижесі бойынша жетілдірілген тәсілдері берілген.

Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалаудың моделі Назарбаев Зияткерлік мектептері ішінде қолдану үшін құрастырылған.

Мазмұны

1. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕ	5
1. Критериалды бағалаудың теориялық негізі	6
2. Бағалаудың оқу бағдарламасы және оқу жоспарымен байланысы	13
3. Мұғалімдердің кәсіби қауымдастығы	14
II. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУ	15
1. Терминдер мен анықтамалар	15
2. Критериалды бағалаудың құрылымы	16
3. Оқушылардың нәтижелерін тіркеу	21
4. Баға қою механизмі	22

Сабақ беру, оқыту, бағалау өзара байланысты және мектепшілік бағалау оқыту мен мектеп жұмысының бөлінбейтін бөлігін құрауы керек.

(Б.Бойл, М.Чарльз, 2010)

Бағалау үдерісін түсіндіретін бірнеше анықтамалар бар және осыдан шығатын ой, мұғалімдердің түсінігінде мектепшілік бағалаудың және оны іс жүзінде пайдаланудың бірнеше ұқсас түрлері бар.

(Б.Бойл, М.Чарльз, 2010)

Бағалауды жаңғырту, білім беру аясында кез келген жүйелі өзгерістерге мүмкіндік беру үшін қажет. Жаһандық масштабтағы өзгерістер, оқушыларды келешекте еңбек нарығында олардың жетістіктері үшін қажетті дағдылармен қамтамасыз етуін талап етеді.

(МакГо, 2008)

Бәріміз бірге бағалау практикасын жетілдіру үшін жұмыс істеуіміз қажет.

I. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

Критериалды бағалаудың моделі Зияткерлік мектептері оқушыларының оқу жетістігін бағалау тәжірибесіне өзгерістер енгізудің негізін анықтайды. Бұл бағалау рәсімдерінің сапалылығын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін және әр оқушының оқудағы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Критериалды бағалаудың моделі оқушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Егер әр оқушыға және оның ата-анасына түсінікті болатындай нақты әрі өлшемді бағалау критерийлері белгіленетін болса, бұған жетуге әбден болады. Анық құрастырылған бағалау критерийлерінің көмегімен мұғалім де, оқушы да:

- Оқушы оқытудың қай сатысында?
- Олар білім алуда неге талпынады?
- Бұған жетуге көмектесу үшін не істеу керек?

екенін түсінеді.

Критериалды бағалаудың мақсаты бағалау критерийлерінің негізінде оқушылардың оқу жетістіктері туралы шынайы ақпарат алу және оқу үдерісін жетілдіре түсу үшін оны барлық қатысушыларға ұсыну.

Критериалды бағалаудың міндеттері:

1. Оқу үдерісінде бағалаудың қызметі мен мүмкіндіктері аясын кеңейту;
2. Жүйелі кері байланыс орнату арқылы оқушылардың өзін-өзі үнемі жетілдіріп отыруына жағдай жасау;
3. Бірыңғай стандарттарды, сапалы бағалау құралдарын, механизмдерін қалыптастыруға көмектесу;
4. Қолжетімді, нақты, үздіксіз:
 - оқушыларға олардың оқу сапасы туралы;
 - мұғалімдерге оқушылардың ілгерілеуі туралы;
 - ата-аналарға оқу нәтижелерінің деңгейлері туралы;
 - басқару органдарына ұсынылған білім беру қызметінің сапасы туралы ақпараттар ұсыну;
5. Оқу нәтижелеріне деген жауапкершілік сезімін тәрбиелеу арқылы рефлексия, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бағалау дағдыларын дамыту.

Критериалды бағалаудың қағидаттары (принциптері):

Оқыту мен бағалаудың өзара байланысы. Бағалау оқытудың ажырамас бір бөлігі болып табылады, ол оқу бағдарламасындағы мақсаттармен, күтілетін нәтижелермен тікелей байланысты.

Шынайылық, сенімділік және валидтілік. Бағалау дәл және сенімді ақпаратты ұсынады. Қолданылатын критерийлердің, құралдардың оқу мақсаттарына жетуге, күтілетін нәтижелерді бағалайтынына сенімділігі болады.

Ашықтық және қолжетімділік. Бағалау түсінікті, айқын ақпараттарды ұсынады, сондай-ақ, барлық оқу үдерісіне қатысушылардың қызығушылығын, жауапкершілігін арттырады.

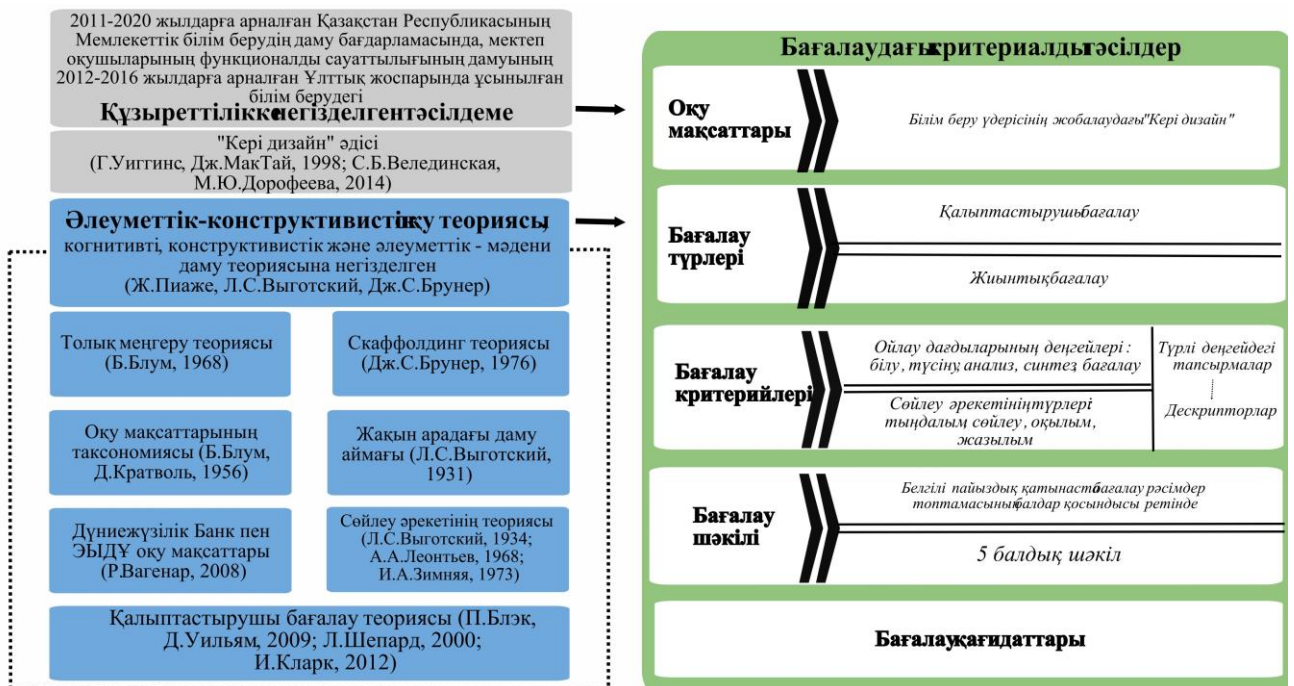
Үздіксіздік. Бағалау оқушылардың оқу жетістігінің ілгерілеуін дер кезінде және жүйелі қадағалап отыруға мүмкіндік беретін үздіксіз үдеріс болып табылады.

Дамуға бағыттау. Бағалау нәтижелері оқушылардың, мұғалімдердің, мектептің, білім беру саласының даму бағытын анықтайды және ынталандырады.

1. Критериалды бағалаудың теориялық негізі

«Критериалды бағалау» терминін алғаш Роберт Глейзер (1963) қолданған, ол әдеттегі мінез-құлық моделінің жиынын анықтау үдерісін, білім алушылардың оқу жетістігі деңгейінің шамасы мен қолжетімділігінің арасындағы сәйкестікті сипаттады. Бұл оқушы әрекетін алдын ала анықталған критерийлерді тіркеп жинақтау арқылы бағалауды білдіреді. Глейзер критериалды стандарттағы бағалаудың басқа оқушылар жетістігіне тәуелділік пен салыстыруға қатысы жоқ екенін, сондай-ақ, әр оқушының құзыреттілік деңгейі туралы ақпараттануға бағытталғандығын атап көрсетті.

Оқушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау жүйесі оқыту, оқу, бағалаудың өзара байланысына және оқу үдерісін ұйымдастырудың бірыңғай тәсілдерін қамтамасыз етуге негізделген. (Бойл және Чарльз, 2010). Бұл барлық бағалау элементтері арасындағы өзара байланыс орнатуды, теориялық негіздемені болжамдайды (оқу мақсаттары, бағалау түрлері, құралдары мен нәтижелері). 1-суретте критериалды бағалау жүйесінің тұжырымдамалық (концептуалдық) құрылымы көрсетілген.

1-сурет. Критериалды бағалау жүйесінің тұжырымдамалық (концептуалдық) құрылымы

Оқушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау жүйесі

- оқыту мен бағалаудың тұтастығына негізделеді;
- оқушылардың үлгерімін, ілгерілеуін қамтамасыз етудің бірыңғай тәсілін қалыптастыруға бағытталады;
- оқу бағдарламасына сәйкес дағдыларды дамытуды, білім алу дәлелдерін жинақтауды, оқу мақсаттарын жүзеге асыруды қамтамасыз етеді;
- оқу бағдарламасының мазмұны негізіндегі әр сынып үшін пән бойынша бағалаудың формалары мен тәсілдерінің әртүрлілігін қамтиды.

Төменде критериалды бағалау жүйесінде қолданылатын теориялық негіздердің сипаты ұсынылды.

Құзыреттілікке негізделген тәсілдеме

Құзыреттілікке негізделген тәсілдемеде оқу нәтижелерін бағалау білім алудың белгілі сатысында оқушылардың «жыл басында» қол жеткізген білімдерінің деңгейлерін талдауға негізделеді.

Күтілетін нәтижелер оқу бағдарламасын толық меңгерудің қорытындысы бойынша туындайтын оқушылардың тәжірибесінен және қабілетінен, дағдысынан, білімі мен білігінен көрінеді.

ЭЫДҰ баяндамасында құзыреттіліктің үш санатын атап көрсетеді (ЭЫДҰ, 2003):

- құралдарды интерактивті қолдану: сөйлеу, символдар мен мәтіндер; білім мен ақпарат; технологиялар.

- әркелкі топтарда әрекет ету: басқалармен жақсы қарым-қатынаста болу қабілеті, командамен жұмыс жасау және ынтымақтастық, шиеленісті шеше білу және басқару.

- өз бетінше әрекет ету: көріністі жан-жақты көре білу және әрекет ету қабілеті, жеке жобалар, өмірлік жоспарларды қалыптастыру, жүзеге асыру, қажеттіліктер мен нормаларды, қызығушылықтарды, құқықты сақтап қалу, қорғау.

Білім берудегі құзыреттілікке негізделген тәсілдеме адамның іс-әрекетке дайындығын, өмірге қажетті құзыреттіліктерді алу жолымен социумда қызмет етуін анықтайды. Білім берудің нәтижесін ұсынатын деңгейдің бірі *функционалдық сауаттылық* болып табылады. Функционалдық сауаттылықты дамытуға жалпы бағыттылық Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анықталған, ондағы мақсаттың бірі жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, тез өзгеретін әлемде оның табысты болуын қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттілігін қанағаттандыру, еліміздің экономикалық әл-ауқаты үшін бәсекеге қабілетті адами капиталды дамыту болды.

2-суретте мінездің дифференциация арқылы өтетін «жасауға қабілетті»-ден «жасай алатынына сенімді»-ге дейінгі әрекеттермен көрсетілген құзыреттілік деңгейін анықтау үдерісі берілген (П.Рейс, 1993).

2-сурет. «Құзыреттіліктер салдары»

Критерийлер негізіндегі бағалау үдерісінде оқушылар өз құзыреттілік әлеуетін біртіндеп ұлғайтады, «Жасай алатынына сенімді» деңгейінде күтілетін нәтижеге жетеді деп болжанады. (2-сурет).

Осылайша, құзыреттілікке негізделген тәсілдемеге сәйкес оқу бағдарламасын меңгеру, бағалау критерийлерін бақылау, өлшеуге қатысты берілген оқу мақсаттарына жеткенін айғақтайтын нақты нәтижелер арқылы бағаланады.

Кері дизайн

Мұғалім әрекетінің «оқу мақсаттары – сабақ – бағалау» реттілігі классикалық түрге айналды. Алайда білім беру үдерісін жобалаудың жаңа моделі аталған ұстанымның бағаланатын, қол жеткізетін білім, білік, дағдылар арасындағы сәйкессіздік тұрғысынан алғанда қайта қарауды қажет ететіндігін көрсетеді (нені оқытуы және нені бағалау қажеттігі арасындағы қарама-қайшылық).

Кері дизайн – бұл білім беру үдерісіндегі арнайы педагогикалық жобалау технологиясы, негізгі критерийі мазмұн емес (контент), оқытудың жоспарланған нәтижелері болып табылады (Велединская, Дорофеева, 2014). Тәжірибе көрсеткендей, мұғалімнің оқу мақсатын анықтап, бағалау үдерісін жобалауы, қарастыруы, содан соң ғана жоспарлауы арқылы оқушыларға сабақ өткізу әрекеті әлдеқайда тиімдірек екені байқалды.

Кері байланыс технологиясы аясында білім беру үдерісін жоспарлауда үш кезеңді жүзеге асыру қарастырылады (Уигнис және Тай, 2011):

1-кезең – Мақсаттар мен қалаулы нәтижелерді анықтау, яғни «Оқушылар нені білуі, түсінуі және істеуі тиіс?» деген сұраққа жауап;

2-кезең – Қолайлы дәлелдерді анықтау, яғни «Оқушылардың қалаулы нәтижелерге жетуі мен олардың стандарттарға сай болуына не дәлел болады?» деген сұраққа жауап;

3-кезең - Оқуды және оқушылардың нәтижелерге жету үдерісін жоспарлау.

Мұғалімге толық оқу-әдістемелік кешенді алдын ала ұсыну (оқу бағдарламалары, оқу жоспарлары, қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар үлгілерінің жинағы, мұғалімдерге арналған жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсыныстар және т.б.) кері байланыс үдерісінде білім беруді жоспарлауға мүмкіндік береді: оқу бағдарламасы – бағалау үдерісі – оқыту мен оқу үдерісі. Бұл оқу үдерісі оқу мақсатына жетуге, ал бағалау оқу қорытындысы бойынша күтілетін нәтижеге сәйкес деңгейді белгілеуге бағыттайды.

Әлеуметтік-конструктивистік оқу теориясы

Критериалды бағалау жүйесі оқытуда әлеуметтік-конструктивистік көзқарасқа сүйенеді. Әлеуметтік-конструктивистік оқу теориясы білім беруде ұжымдық, топтық, жеке-тұлғалық оқыту үдерісінде әлеуметтік конструкцияға ерекше көңіл бөледі. Дэвис және Херш (1981) оқытуда сындарлы (конструктивистік) көзқарасы бар мұғалім оқыту мен бағалаудың білім мен дағдыны дамытуға бағытталғанын түсінеді деп есептейді. Білім танымның келісілген аймағы ретінде қарастырылады; оқушы білімді пассивті түрде алуды тоқтатып, сол білімнің «жасаушысы/құрастырушысы» бола бастайды.

Пиажениң (1967) әлеуметтік-конструктивистік оқу теориясына сәйкес оқушылар қандай дағдыларға қол жеткізді, қолынан не келеді, нені таныды тұрғысынан өз түсінігін қалыптастырған адам ретінде қарастырылады. Оқыту оқушылардың жаңа ақпаратты түсінуін, тәжірибе жинақтауын өзгерту (трансформациялау) үшін қолданылуы қажет деп түсіндіріледі (Выготский, 1966). Бұл оқушылардың өз дағдыларын дамытуына, келешекте рефлексия арқылы абстракциялар көмегімен негізгі қағидаттарды қолдануына мүмкіндік береді (Дарлинг және Вэнворс, 2010).

Әлеуметтік-конструктивистік оқу теориясына сәйкес оқушылардың ойлауын дамыта оқыту түрлі дереккөздерден (мұғалім, құрдас, оқу ресурстары) «алынған» білімнің «бар болуын» өзара әрекеттестіріп, социуммен үйлесімді қарым-қатынас орнату арқылы қамтамасыз етеді, «мүлдем жаңа» білім ортасын құрады. Бағалау әлеуметтік-конструктивистік оқу теориясының идеяларына негізделген, ол түрлі елдерде кеңінен қолданылып жүрген қалыптастырушы бағалауды тәжірибеде жандандыруға мүмкіндік береді.

Жақын арадағы даму аймағы

Жақын арадағы даму аймағы түсінігі Л.С.Выготскийдің енгізуімен белгілі, ол «жақын арадағы даму аймағы, баланың даму деңгейі, яғни қандай тапсырманы ол өз бетінше орындай алатынын және үлкендермен, өз құрдастарымен жұмыс жасай отырып жете алатын әлеуетті даму деңгейі арасындағы айырмашылығын білетінін анықтайды» дегенді білдіреді (Выготский, 1978, 86-бет).

Осылайша, қалыптастырушы бағалау үдерісінде мұғалім немесе қабілетті құрдастарының бірі оқушыға қолдау көрсетсе, оның дамуы жақын арадағы даму аймағында өтеді.

Скаффолдинг теориясы

Скаффолдинг теориясы Л.С.Выготскийдің жақын арадағы даму аймағы түсінігімен тығыз байланысты, оқыту когнитивтік емес, ең әуелі, әлеуметтік, тұлғааралық деңгейлерде болады деп болжайды. Аталған дәйектерге қарамастан, Л.С.Выготскийдің өзі «скаффолдинг» терминін ешқашан қолданбаған (Стоун, 1998), ол тек адамның когнитивтік дамуындағы әлеуметтік өзара әрекеттің маңызды рөлін атап көрсеткен.

Скаффолдинг (көпіршелер тұрғызу) – оқушыға жақын арадағы даму аймағымен жүруіне және өз бетінше орындай алмайтын тапсырманы орындауға көмектесу үшін мұғалім көрсететін интерактивті қолдау (Глоссарий, 2012, 91-бет).

Скаффолдингтің жаңашыл теориясы – бұл білім беру үдерісіне қатысушылардың арасындағылардың өзара сеніміне негізделген серіктестік. Оқу үдерісінің барысында қойылған мақсаттарға жету үшін қажетті көмек көрсету мақсатымен оқушыларды қолдау (Дж.С.Брунер, 1976) қалыптастырушы бағалау тәжірибесінде мұғалім орындайтын маңызды функциялардың бірі болып табылады.

«Скаффолдингтің» негізгі сипаттамалары:

1. Жалпы мақсаттардың болуы. «Скаффолдинг» үшін аса маңызды жағдай «интерсубъективтіліктің» бар болуы болып табылады (Рогофф, 1990), ол екі субъектінің екі түсінікке ортақ түсініктерінің болуы жағдайы. Интерсубъективтілік мұғалім мен оқушының оқудағы нәтижеге ортақ жауапкершіліктерінің болуы ретінде қарастырылады.

2. Ағымдық диагностика және бейімделуге қолдау көрсету. Скаффолдингтің маңызды ерекшеліктерінің бірі оқушыларға қажетті қолдауды «бірте-бірте» көрсету үшін мұғалім олардың ілгерілеуін үздіксіз бағалап отыратын дерек болып табылады. Сондықтан мұндай өзара әрекет «оқушылардың қажетті дағдыларды меңгеруіне, жоғары деңгейдегі тапсырмаларды орындай алуына көмектесуі керек» (Вуд және басқалар, 1976, 97-бет).

3. Диалог және өзара әрекет. Мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттері скаффолдингте диагностикалық болып табылады. Бұл оқушыларды селқос білім мен тәжірибе алушы емес, сұрақтар/тапсырмаларды шешуде белсенді қатысушы, серіктес ретінде көруге мүмкіндік береді. Ал өзара әрекет диалогтің арқасында мүмкін болады (Браун және Палинксар, 1985; Палинксар және Браун, 1984), яғни мұғалім мен оқушы немесе оқушы мен оқушы арасындағы әңгімелесулер.

4. Қолдауды азайту, жауапкершілікті беру. Скаффолдинг жағдайларының бірі оқушыларға мұғалім тарапынан көрсетілетін қолдау көлемін біртіндеп азайту. (Вуд және басқалары, 1976). Бұл біртіндеп оқушылардың өз оқуына өзі жауапкершілікпен қарай алуына толық жеткізу болып табылады.

Қалыптастырушы бағалау теориясы

Дәстүрлі жағдайда мұғалім оқушыларды оқыту мен бағалауға қатысты жауапты тұлға ретінде танымал. Алайда оқудағы оқушы мен құрдасының рөліне де назар аудару қажет. Мұғалім көп жағдайда тиімді оқу ортасын құруға, енгізуге жауапты, ол кезде оқушылар сол ортада оқуға, нәтижеге жетуге жауапты болады. Оқытуға жауапкершілік мұғалімге де, оқушыға жүктелетіндіктен (серіктестік құқық тілінде – «ынтымақтастық жауапкершілік»), екеуі де нәтижеге жетуде кез келген келеңсіздіктердің алдын алуға күш жұмсауы қажет.

Қалыптастырушы бағалау теориясы аясында оқушыларды қолдау үдерісінің негізі төмендегідей үш сұрақтан тұруы қажет: «оқушылар оқудың қай сатысында тұр?», «өз оқуында олар қайда ұмтылады?» және «соған жету үшін оларға қандай көмек көрсету қажет?», бұл сұрақтар оқудағы үш қатысушымен тікелей байланысады (мұғалім, сыныптас және оқушы), бұл 1-кестеде көрсетілген (Уильям және Томсон, 2007).

1-кесте. Қалыптастырушы бағалау аспектілері

Агенттер	Оқушы оқуда неге талпынады?	Оқушы оқытудың қай сатысында?	Оқушы қойылған мақсатқа қалай жетеді?
Мұғалім	Бағалау критерийлерін, күтілетін нәтижелерді түсіндіру	Оқушылардың түсінгенін айғақтау ретінде қызмет ететін тиімді сынып ішіндегі пікірталасты, басқа оқу міндеттерін қалыптастыру	Оқушыларды алға ұмтылуға ынталандыратын кері байланыс беру
Құрдас	Бағалау критерийлерін, күтілетін нәтижелерді жалпы түсінуін қалыптастыру	Оқушыларды өзара оқыту ресурстары, құралдары ретінде қолдану	
Оқушылар	Бағалау критерийлерін, күтілетін нәтижелерді жалпы түсінуін қалыптастыру	Оқушылардың өз білімдерін өздері «жасаушылар/құрушылар» ретінде қалыптасуы	

Мәліметтер қалыптастырушы бағалаудың бес негізгі стратегиялардан тұратынын көрсетеді:

- Бағалау критерийлері мен күтілетін нәтижелерді түсіндіру;
- Оқушылардың түсінгені туралы дәлелді көрсететін сыныптағы өзара әрекет пен тиімді тәсілді қалыптастыру;
- Оқушыларды нәтижеге жетуге ынталандыратын кері байланыс беру;
- Оқушыларды өзара оқу ресурстары, дереккөздері ретінде қатыстыру;
- Оқушыларды өз білімдерін өздері «жасаушылар/құрушылар» ретінде қалыптастыру.

Білімді толық меңгеру теориясы

Б.Блумның білімді толық меңгеру теориясы (Learning for mastery, 1970) жақсы оқитын оқушы мен нашар оқитын оқушы нәтижелерінде 90% айырмашылық болатынын түсіндіретін негізгі үш факторды анықтайды.

Бірінші фактор оқушылардың жаңа тапсырмаларды шешуді меңгеріп, оқу үдерісіне бейімдей алатын түрлі білімі мен қабілеттерін диагностикалауды болжайды. Бұл нәтижелердің қорытынды айырмашылығын 50%-ға дейін қысқартуға мүмкіндік береді.

Екінші фактор болашақта оқуды ынталандыруға ерекше әсер ететін, алғашқы келеңсіздіктердің алдын алуға бағытталған эмоционалдық қолдау көрсетуді болжайды. Нәтижесінде жетістік қорытындысының айырмашылығын 25%-ға дейін қысқарту мүмкін болады.

Үшінші фактор оқу ортасы мен уақытты есепке ала отырып, оқу үдерісін ұйымдастыру кезінде жеке қолдау мен марапаттауды ұсынады. Осылайша, қорытынды нәтиженің 25% ерекшелігі қысқаруы мүмкін.

Білімді толық меңгеру теориясы жиынтық бағалау кезінде балдарды есептеу әдістемесі мен баға қою механизмін анықтаудың негізі болып табылады. Тоқсандық жиынтық бағалау мен бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудағы балдардың түрлі әсер етуі тоқсанның соңына дейінгі қорытынды бағаны жақсартуға мүмкіндік береді.

Тоқсан барысында оқушылар алғашқы бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық жұмыста төмен балл алса, онда қорытынды нәтижені жақсарту мүмкіндігі сақталады.

Оқу мақсаттарының таксономиясы

Оқу мақсаттары оқушылардың ілгерілеуін көрсету үшін тиімді пайдаланылуы мүмкін. Критериалды бағалау жүйесінде оқу мақсаттары ерекше маңызды, олар критерийлерді анық, жеңіл, түсінікті формада құрастыруға мүмкіндік береді.

Әр оқу бағдарламасында оқу мақсаттары оқушылардың пәнді меңгеруін дамытуы қажет білімі мен дағдыларын анықтайды. Оқу бағдарламасындағы күтілетін нәтижелерді анықтау, осы дамытуды ақпараттандыру үшін оқу бағдарламасындағы негізгі бағыт болып табылатын Б.Блумның (1956) таксономиясы қолданылады.

Оқу мақсаттарының таксономиясы (Блум, Кратволь, 1956) ойлау дағдыларының алты деңгейін болжайды:

Білу – өтілген материалды дәйек, жағдай, негізгі тұжырымдар мен жауаптарды көрсету арқылы есте сақтауды дәлелдеу.

Түсіну – материалды бір түрден екінші түрге ауыстыру, материалды интерпретациялау, оқиғаның барысын болжау.

Қолдану – ережелерді, жаңа білімді түрлі нұсқада қолдану.

Талдау (анализ) – толық объектіні ұсақ бөліктерге ажырату, оның мәнін түсіну және меңгеру үдерісі.

Жинақтау (синтез) – бұрынғы жеке түсінікті толық біріктіру үдерісі. Ақпаратты жаңа үлгідегі элементтердің түрлі әдістерімен біріктіру немесе альтернативті шешім ұсыну арқылы жүйелеу.

Бағалау – анықталған стандарттар мен критерийлердің негізінде объектінің жетістіктері, кемшіліктері, құндылықтары, маңыздылығы мен басқа да сипаттарын анықтайтын үдеріс.

Таксономиялық тәсіл оқу мақсаттары ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес бағалау критерийлерін құрастыруға мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау жүйесінде бағалау критерийлері ойлау дағдыларының деңгейлері бойынша үш топқа бөлінген: білу және түсіну; қолдану; жоғары деңгейдегі дағдылар (талдау, жинақтау және бағалау).

Сөйлеу әрекетінің теориясы

Тілдік пәндерді оқыту сөйлеу әрекеттерінің (И.А.Зимняя, 1973) толық сипаттарын меңгеріп, өз бетінше қалыптастыру тұрғысынан жүзеге асырылуы қажет. Сөйлеу әрекеттерінің түрлері мынадай дағдыларды қамтиды: ақпаратты еске түсіру дағдысы ретіндегі айтылым мен жазылым, сондай-ақ, ақпаратты қабылдауға бағытталған дағды ретіндегі тыңдалым мен оқылым.

Бағалау критерийлері аясында тілдік пәндер үшін ұсынылған сөйлеу әрекеттері дағдылары бойынша оқу бағдарламасындағы күтілетін нәтижелерге сәйкес оқушылардың не істей алатыны, коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері қандай мақсатта тексерілуі қажет екендігі анықталады.

2. Бағалаудың оқу бағдарламасы және оқу жоспарымен байланысы

Бағалаудың оқу бағдарламасы және оқу жоспарымен байланысы

Критериалды бағалау жүйесі «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы - NIS-Programme мазмұнына, пән бойынша оқу жоспарларына негізделген.

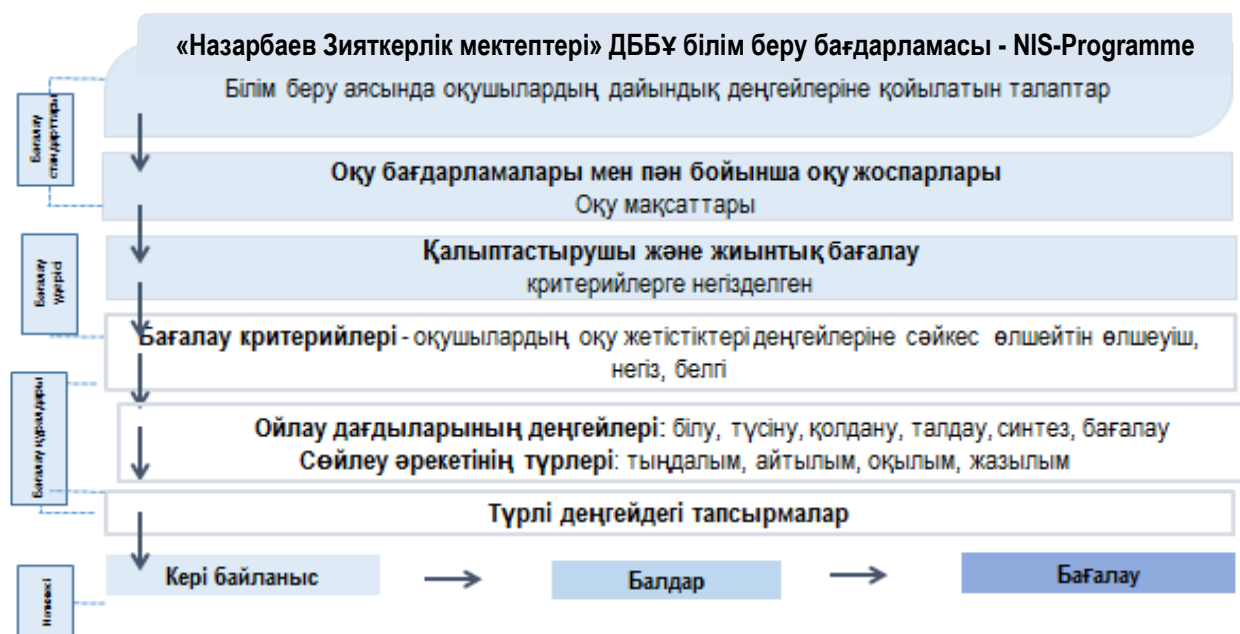
«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы - NIS-Programme оқудың әр кезеңіндегі пән бойынша негізгі ақпараттарды ұсынады. (бастауыш, негізгі, жоғары сынып).

Әр оқу бағдарламасының оқушының алдыңғы жылмен салыстырғандағы керекті білімі, түсінуі және пәндер бойынша дағдылары туралы оқу мақсатына жету және дамуын қамтамасыз ететін ақпараттардан тұрады.

Әр оқу жоспары бір оқу жылын қамтуға, сыныптар және пәндер бойынша бағдарлама мазмұнын анықтауға, барлық оқу мақсатының және байланысты тақырыптарды блок бойынша біріктіруге және де талаптарды қанағаттандыруға мүмкіндік беретін тәсілдерді көрсетеді.

Оқу жоспарының орта мерзімді жоспарлау бөлімі оқу мақсатына жету үшін ұсынылған жұмыс түрлерінен тұрады.

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасының - NIS-Programme әр түрлі салаларының байланысы 3-суретте көрсетілген.

3-сурет. Бағалау жүйесінің оқу бағдарламасымен байланысы

Критериалды бағалау жүйесінің мазмұны төмендегідей нормативтік және нұсқаулық-әдістемелік құжаттармен реттеледі:

- Білім беру бағдарламасы;
- Оқу бағдарламасы;
- Оқу жоспары;
- Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау ережелері;
- Мұғалімдерге арналған критериалды бағалаудың нұсқаулығы;
- Жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсыныстар.

3. Мұғалімдердің кәсіби қауымдастығы

Назарбаев Зияткерлік мектептерінің Мұғалімдердің кәсіби қауымдастығы (бұдан әрі - МКҚ) Назарбаев Зияткерлік мектептерінде критериалды бағалау жүйесін тиімді енгізу мен қолдануды қамтамасыз етуде басты рөл атқарады.

МКҚ мектептер арасында тығыз байланыс орнатуға, педагогикалық тәжірибені, тиімді оқытуды және сапалы бағалауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Жоғары сапалы формативті және жиынтық бағалауды құру МКҚ жұмысының ажырамас бөлігі болып табылады. Назарбаев Зияткерлік мектептерінің мұғалімдері МКҚ-нің тікелей қатысушылары болып табылады, онда олардың тығыз ынтымақтастығы болжанады. Мұғалімдер және Педагогикалық өлшеулер орталығының мамандары бағалау рәсімдері мен құралдарын ұйымдастыруға және әзірлеуге белсенді қатысады және бағалау практикасын жақсарту үшін бір-бірімен өзара іс-қимыл жасайды.

Әр Зияткерлік мектепте мұғалімдер МКҚ-ны пәндер бойынша ұсынады. Негізгі қатысушылардың рөлдері мен міндеттері қалыптастырушы және жиынтық бағалау жөніндегі нұсқаулықта (2015 жыл) толығырақ сипатталған.

II. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУ

1. Терминдер мен анықтамалар

Бұл құжатта төмендегідей терминдер қолданылады:

1) **бағалау критерийі** – оқушының оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын белгі;

2) **балл қою кестесі** – тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларына балл қою бойынша бірыңғай норманы белгілеу үшін мұғалімдер қолданатын кесте;

3) **дескриптор** – тапсырмаларды орындау кезіндегі әрекетті көрсететін сипаттама;

4) **жиынтық бағалау** – оқу бағдарламасындағы бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша және белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан, оқу жылы, білім беру деңгейі) аяқталғанда өткізілетін бағалаудың түрі;

5) **жиынтық жұмыс** – оқудың белгілі бір кезеңінде (тоқсан, оқу жылы, білім беру деңгейі) және оқу бағдарламасындағы бөлімдер/ортақ тақырыптарының пән бойынша оқу жетістігі деңгейін анықтауға арналған оқушылардың жұмысы;

6) **критериалды бағалау** – белгіленген критерийлер негізінде оқушылардың нақты қол жеткізген нәтижелерін оқытудың күтілетін нәтижелерімен сәйкестендіру үдерісі;

7) **критериалды бағалау бойынша электрондық журнал** – жиынтық бағалау (бөлім/ортақ тақырыптар, тоқсан) нәтижелерін тіркейтін және тоқсандық, жылдық, қорытынды бағаларды автоматты түрде есептеу мен балды бағаға айналдыруды жүзеге асыратын электрондық құжат;

8) **қалыптастырушы бағалау** – оқуды дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін, оқушымен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етіп, оқу үдерісі барысында жүргізілетін бағалаудың түрі;

9) **модерация** – бағалаудың анықтығы мен дәлдігін қамтамасыз ету үшін қойылған балдарды стандарттау мақсатында тоқсандық жиынтық бағалау бойынша оқушылардың жұмыстарын талқылап қарастыратын үдеріс;

10) **ойлау дағдыларының деңгейлері** – әрбір деңгейі ойлау дағдыларын анықтауды қалыптастыруға бағытталған оқу мақсаттарының иерархиялық өзара байланыстағы жүйесі;

11) **оқу бағдарламасының ортақ тақырыбы** – нақты пән бойынша оқу мақсаттарына жету үшін түрлі пәндер аясында білімі мен білігін біріктіретін құрал ретінде пайдаланылатын мазмұны бірыңғай ортақ компонент;

12) **оқу мақсаттары** – оқу бағдарламасына сәйкес пән бойынша оқу курсы аралығында білу, түсіну және дағды жетістіктеріне қатысты күтілетін нәтижелерді қалыптастыратын тұжырым;

13) **оқушы портфолиосы** – пән бойынша оқу жылына оқушының оқу жетістігінің жеке және жинақталған бағаларын тіркейтін тәсіл;

14) **оқушының оқу жетістігі деңгейі** – бағалау критерийлеріне сәйкес оқушылардың оқу жетістігін дамыту деңгейі;

15) **оқытудың күтілетін нәтижелері** – оқушының оқу үдерісі аяқталған кезде нені біліп, түсініп, нені көрсете алатынын айқындайтын құзыреттіліктер жиынтығы;

16) **рефлексия** – қайта ойлауға және өз әрекетінің нәтижелеріне талдау жасауға, өзін-өзі тануға бағытталған ойлау үдерісі;

17) **рубрика** – бағалау критерийлеріне сәйкес оқушылардың оқу жетістіктері деңгейлерін сипаттау тәсілі;

18) **тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы** – тоқсандық жиынтық бағалаудың мазмұны мен құрылымын құрастыруға және оны өткізуге қойылатын талаптар;

19) **түрлі деңгейдегі тапсырмалар** – оқушының қабілетін есепке ала отырып, дифференциациялық оқытуды ұйымдастыру үшін қолданылатын күрделілігі түрлі деңгейдегі тапсырмалар;

20) **Мұғалімдердің Кәсіби қауымдастығы (МКҚ)** – тиімді оқыту және оқу практикасын дамыту үшін ғылыми зерттеулер мен инновациялар арқылы тәжірибе алмасуды бастайтын мұғалімдер тобы.

2. Критериалды бағалаудың құрылымы

Оқу жылы барысында оқудың ілгерілеуі, үлгерімі туралы мәліметті жинау үшін бағалаудың екі түрі жүзеге асырылады: қалыптастырушы және жиынтық бағалау (4-сурет). Жиынтық бағалау өз кезегінде бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау, тоқсандық, орта білім беру деңгейі бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдерінен тұрады.

4-сурет. Критериалды бағалаудың құрылымы

Бағалау тәсілдері критериалды бағалаудың түрлеріне, пән мазмұнына қарай ерекшеленуі мүмкін.

Қалыптастырушы бағалау оқу үдерісінің ажырамас бір бөлігі болып табылады, оқу үдерісі барысында мұғалім тарапынан жүйелі өткізіліп отырады.

Қалыптастырушы бағалауда баға, балл қойылмайды, мұғалім мен оқушы арасында үздіксіз кері байланыс қамтамасыз етіледі. Қалыптастырушы бағалау кезінде оқушылардың қателесуге, оны түзетуге құқығы бар. Бұл оқушылардың мүмкіндігін анықтауға, қиыншылығын табуға, оң нәтижеге қол жеткізуіне көмектесуге, дер кезінде оқу үдерісін түзетуге мүмкіндік береді.

Қалыптастырушы бағалау мұғалім мен оқушылардың арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін, оқу жетістігінің дамуына, өсуіне тікелей әсер ететін үдеріс болып табылады.

Тиімді оқыту мақсатында оқушылардың оқу үдерісіндегі ілгерілеуін, ағымдағы түсінік деңгейін қадағалау қажет. Қалыптастырушы бағалаудың міндеттері:

- оқу мақсаттарын, бағалау критерийлерін анықтау, оқушыларға ұсыну;
- оқушының қай деңгейге жеткенін дәлелдеуге көмектесетін бірлескен (коллаборативті) оқытуға арналған орта құру;
- оқушыларды дамытуға жағдай жасайтын сындарлы (конструктивті) кері байланысты қамтамасыз ету;
- оқушыларды бірін-бірі бірлесе оқытудың сапалы көзі ретінде қатыстыру;
- оқушыларға өзінің оқуын «кұрушылар/жасаушылар» ретінде жағдай жасау болып табылады.

Қалыптастырушы бағалау оқытудың ажырамас бір бөлігі болуы тиіс, ол қосымша жаттығу немесе тестілеу жұмысы ретінде қарастырылмайды. Оқу бағдарламасындағы бөлімнің/ортақ тақырыбының әрқайсысындағы оқу мақсаттары, күтілетін нәтижелері қалыптастырушы бағалаудың тәжірибелік мазмұнын анықтайды. Сонымен бірге қалыптастырушы бағалау үдерісі стандартталмайды, яғни әр мұғалім өз бетінше қалыптастырушы бағалауды өз тәжірибесі арқылы анықтайды, оның нәтижесіне қатысты жауапкершілікті өз мойнына алады. Мұғалімнің іс-әрекетіндегі қалыптастырушы бағалау үдерісі келесі кезеңдерді жүзеге асыруды талап етеді:

- қалыптастырушы бағалауды ұйымдастыру және жоспарлау;
- қалыптастырушы бағалау әдістерін таңдау;
- қалыптастырушы бағалау нәтижелерін талдау;
- кері байланыс беру.

Қалыптастырушы бағалау үдерісінде мұғалім оқу бағдарламасындағы барлық оқу мақсаттарын қамтуы тиіс. Мұғалім оқу мәнмәтінін, өз оқушыларының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тапсырмаларды іріктеп алады немесе құрастырады. Әр тапсырмаға дескрипторлар құрастырылады. Бағалау кезінде мұғалімнің шешімі анық болу үшін тапсырмалардың дескрипторлары дәл, нақты болуы қажет. Бұдан басқа дескрипторлар оқушыға тапсырманы орындаудың қай кезеңінде қиындық туғызғанын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл оқушылар мен олардың ата-аналарына сындарлы (конструктивті) кері байланыс беруге жағдай жасайды.

Қалыптастырушы бағалауды жоспарлау, ұйымдастыру бойынша дағдыларды жетілдіру үшін мұғалім:

- қалыптастырушы бағалауды қолдану үдерісін көрсететін сабақ жоспарын құруы;

- тапсырмаларды қолдана отырып, қалыптастырушы бағалауды қолдану тәсілдерінің санын, сапасын арттыруы;

- кері байланыс берудің тиімді формаларын қолдануы;

- тәжірибені жетілдіру мен рефлексия үшін (оқушылар жұмысының сапасы, бағалау құралдарының сапасы, оқушылардың, ұжымның кері байланысы, ата-аналармен әңгімелесу және т.б.) сабаққа талдау жүргізу қажет.

Жиынтық бағалау оқу бағдарламасындағы бөлім/ортақ тақырыптар бойынша балл, баға қою арқылы белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан, оқу жылы, білім беру деңгейі) аяқталғанда мұғалімдерге, оқушылар мен ата-аналарға оқушының ілгерілеуі туралы ақпаратты ұсыну үшін өткізіледі.

Бұл белгілі бір кезеңде оқу бағдарламасы мазмұнын меңгеру деңгейін анықтауға, тіркеуге мүмкіндік береді.

Тіркеу үдерісі кезінде оқу бағдарламасының мазмұнына сәйкес оқушылардың білімін, дағдысын көрсететін дәлелдерді жинау жүзеге асырылады.

Жиынтық бағалау тоқсан барысында (бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау), тоқсан соңында (тоқсандық жиынтық бағалау) және білім беру деңгейін аяқтағанда (негізгі, жоғарғы) жүргізіледі.

Жиынтық бағалау бойынша балл/деңгей/баға туралы шешімді мұғалім бағалау критерийлеріне сәйкес қолданады. Сонымен бірге мұғалімге әр оқушының жұмысы бойынша дұрыс шешім қабылдауы үшін дескрипторлар немесе балл қою кестелері көмектеседі. Аталған ақпарат қалыптастырушы бағалаудағы сияқты жоспарлау, түзету, оқу үдерісіне талдау жасау үшін қолданылады.

Пән бойынша әдістемелік бірлестіктерге жиынтық бағалаудың барлық түрлері бойынша бақылау тапсырмаларын, әдістерін, кезеңдерін көрсетіп, оқу жылына жиынтық бағалаудың жоспарын құрастыру ұсынылады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау оқу бағдарламасына, оқу жоспарына сәйкес бөлім немесе ортақ тақырыптарды аяқтаған кезде өткізіледі. Аталған жиынтық бағалаудың нәтижесі бойынша оқушыларға тоқсандық баға қою кезінде есепке алынатын балдар қойылады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау тапсырмалары оқу мақсаттарына, бағалау критерийлеріне және ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес құрастырылады. Жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауды өткізудің тапсырмалар үлгілері берілген. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың әдістерін, тапсырмаларын мұғалімдер өз бетінше анықтайды, құрастырады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауды ұйымдастыру, жоспарлау критериалды бағалау ережесіне сәйкес өткізіледі. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдер саны жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста берілген:

- жаратылыстану-ғылыми пәндер – бөлім бойынша;
- әлеуметтік-гуманитарлық пәндер – ортақ тақырыптар бойынша;

• тілдік пәндер – сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым бойынша анықталады.

Оқу бағдарламасында көрсетілген оқу мақсаттары өтілген бөлім немесе ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдер мазмұнын анықтауға мүмкіндік береді. Бөлім немесе ортақ тақырыптардағы бағалауға жататын оқу мақсаттарының саны пәндерге байланысты әр түрлі болуы мүмкін.

Оқу бағдарламасының бөлімі/ортақ тақырыбы бойынша жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру кезінде мұғалім жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста көрсетілген үлгілерді қолдануға немесе бейімдеуге болады. Одан басқа, мұғалімге келесі алгоритмдерге сәйкес өз бетінше бағалау құралдарын құрастыру ұсынылады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау - бұл белгілі бір материалды меңгеруді аяқтаған кездегі оқу жетістігін бағалау. Аталған бағалауды сабақ үстінде 15-20 минут уақытты алатындай мерзімде ұйымдастыру ұсынылады.

Мұғалімге бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың нәтижелеріне талдау жүргізу ұсынылады. Аталған талдау оқушыларға кері байланыс беруге, сыныптың оқу жетістігі деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Оқушылардың оқу жетістігі деңгейлерінің жалпы сипаты 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте. Оқушылардың оқу жетістігі деңгейлерінің сипаты

Деңгейлер	Сипаты
Төмен деңгей	<ul style="list-style-type: none"> • пәндік терминдер мен ұғымдар бойынша қарапайым білімін және түсінігін көрсетеді; • жай тапсырмаларды орындайды және тікелей нұсқаулықтарға сай орындау рәсімдеріне ілеседі; • ақпаратты ұсынудың әр түрлі формаларының (кестелер, графиктер және диаграммалар) негізінде жай қорытынды қалыптастырады; • жай тапсырмалардағы үлгілерді ажыратады.
Орта деңгей	<ul style="list-style-type: none"> • пәндік терминдер мен ұғымдар бойынша жеткілікті білімін және түсінігін көрсетеді; • әдеттегі тапсырмаларды орындайды, таныс және кейбір таныс емес жағдайларда білімін сәтті түрде қолданады; • ақпаратты жалпылайды және ішінара негіздей отырып қорытынды жасайды, алынған нәтижелерге қатысты аргументтерді келтіре алады; • әдеттегі тапсырмалардағы үлгілерді ажыратады, шешудің стандартты жолдарын ұсынады және қолданады; • тапсырмалардың бекітілген жиынын шешу үшін оқу бағдарламасының басқа өрістерінен білімін, дағдыларын кіріктіреді.
Жоғары деңгей	<ul style="list-style-type: none"> • пәндік терминдер мен ұғымдар бойынша терең білімін және түсінігін көрсетеді; • қиын тапсырмаларды орындайды және кең өрістегі жағдайларда білімін сәтті түрде қолданады; • әр түрлі дереккөздерден алынған ақпаратты жалпылайды және толық негіздей отырып қорытынды жасайды, алынған нәтижелерге қатысты логикалық бірізді аргументтерді келтіре алады;

	<ul style="list-style-type: none"> • қиын тапсырмалардағы үлгілерді ажыратады, шешудің баламалы және стандартты емес жолдарын ұсынады және қолданады; • тапсырмалардың кең өрісін шешу үшін оқу бағдарламасының басқа өрістерінен білімін, дағдыларын кіріктіреді, әр түрлі стратегияларды қолданады, алынған нәтижелердің маңыздылығын және негізділігін бағалайды.
--	--

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауда орындалған жұмыстардың нәтижелері оқушыларға түсінікті болып, одан әрі оқуға ынталандыруы қажет. Кері байланыс оқушылардың оқу жетістігінің жеткен деңгейі туралы ақпараттардан тұруы керек. Аталған ақпарат рубрика түрінде беріледі.

Тоқсандық жиынтық бағалау оқу бағдарламасы мазмұнындағы білім, дағды және түсінуге қатысты дәлелдеулерді ұсынады, тоқсандағы оқу барысының ілгерілеуін өлшейді. Тоқсандық жиынтық бағалау тоқсан соңында өткізіледі, онда тоқсандық баға қою кезінде есепке алынатын балдар қойылады.

Тоқсандық жиынтық бағалауда бақылау-тексеру жұмыстарын әр түрлі өткізу қарастырылады. Жиынтық бағалау жұмыстарын құрастыру кезінде ойлау дағдыларының деңгейлерін, жетістігін көрсетуін, ойлау деңгейлерінің талдау, синтез және бағалау сияқты жоғарғы сатыларымен қоса әр түрлі тапсырмалардан тұруын есепке алу қажет.

Бағалаудың аталған рәсімдерін ұйымдастыру, жоспарлау кезінде жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныста берілген тапсырмалар үлгілері бар тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы қолданылады.

Тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы мазмұнын, құрылымын анықтайтын келесі ақпараттардан тұрады:

- тоқсандық жиынтық бағалаудың мақсаты;
- тоқсандық жиынтық бағалауға шолу:
 - жиынтық жұмыстардың ұзақтығы;
 - бағалау құрылымы;
 - тапсырмалар саны;
 - тапсырмалар бойынша балдарды бөлу.
- тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша нұсқау;
- тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларының үлгілері;
- тапсырмалардың балл қою кестелері.

Әр мектептің ұсынылған үлгілерді қолдануына немесе өз бетінше тапсырмалар құрастыруына мүмкіндігі бар. Тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру спецификацияға сәйкес бір параллельдегі барлық сыныптарда бірыңғай талаптар негізінде жүзеге асырылады.

Тапсырмалар әр түрлі болуы мүмкін: диктант, мазмұндама, эссе, тест, зертханалық жұмыстар, бақылау жұмыстары, жобалар және т.б.

Бағалауды стандарттау мақсатында мұғалімдер оқушылардың тоқсандық жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижелерін талқылауы үшін модерация белгіленген. Модерация үдерісі бір қатар сыныпта сабақ беретін мұғалімдердің қатысуымен өткізіледі. Олар белгілі бір пән бойынша мұғалімдердің балл қою

кестесі бойынша бір ұғымда, түсінікте болуын қамтамасыз ету үшін жұмысты бағалауды алдын ала талқылайды.

Мұғалім тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерінің модерация қорытындысы бойынша жоғары сондай-ақ, төмен деңгейге қарай өзгеруі мүмкін екенін ескеруі қажет.

Қалыптастырушы және жиынтық бағалаудың нәтижелерін мұғалімдер оқу үдерісін жоспарлау, рефлексия және оқытудағы өз тәжірибесін жетілдіру үшін қолданады.

3. Оқушылардың нәтижелерін тіркеу

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау, тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелері электрондық нәтижелерді тіркеу журналында тіркеледі.

Барлық балдар, бағалардың есебі электрондық журналда автоматты түрде жүзеге асырылады.

Оқушылардың бөлім/ортақ тақырыптар бойынша және тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін қою электрондық журналда оқыту тәжірибесін жетілдіру, талдау үшін қолданылатын балдар, бағалар туралы ақпараттарды көрсетеді.

Жиынтық бағалаудың нәтижелері оқушыларға, ата-аналарға тоқсан барысында, тоқсанның соңында беріледі (3-кесте).

3-кесте. Нәтижелерді тіркеу

Оқушыларға қойылады	Сипаты
Әр бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың балы	Жинақталған балдар саны мен оқу жетістігі деңгейлері (жоғары, орта, төмен)
Тоқсандық жиынтық бағалаудың балы	Тоқсандық жиынтық бағалауға сәйкес жинақталған балдар саны
Тоқсандық баға	Балды бағаға ауыстыру шәкіліне сәйкес белгілі пайыздық арақатынастағы барлық тоқсандық жиынтық бағалаудың балл саны. Оқушылар тоқсандық бағаны 50% бөлім/ортақ тақырыптардың қорытындысы бойынша, 50% тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысы бойынша жинайды
Жылдық баға	Жақын бүтін санға дөңгелектенген тоқсандық бағалар сомасының орташа арифметикалық мәні.
Қорытынды баға	Оқу кезеңіндегі тоқсандық бағалардың орташа арифметикалық мәні және сыртқы жиынтық бағалауды (бес балдық шкала бойынша) тиісінше 70% - дан 30% - ға пайыздық арақатынаста бағаланады. Қорытынды баға бүтін санға дейін айналдырылады.

Тоқсан, оқу жылы соңында бағалаудың барлық нәтижелері «1»-ден «5»-ке дейінгі бірыңғай балды бағаға ауыстыру шәкілі негізінде есептеледі, бұл бағалаудың ашықтығын, салыстырымдылығын, білім беру үдерісіне қатысушылардың бірдей түсінігін қамтамасыз етеді (4-кесте).

4-кесте. Балды бағаға ауыстыру шәкілі

Жиынтық бағалау балдарының пайыздық арақатынасы	Бағалаудың көрсеткіші	Баға
0%–39%	Қанағатсыз	«2»
40%–64%	Қанағаттанарлық	«3»
65%–84%	Жақсы	«4»
85%–100%	Үздік	«5»

4. Баға қою механизмі

4.1 Оқу бағдарламасының бөлім/ортақ тақырыптары бойынша балл қою

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың әр рәсімінің қорытындысы негізінде оқушылар оқу жетістігі деңгейіне сәйкес максималды жинақталған балл саны түріндегі қорытынды нәтижеге қол жеткізеді. Өз кезегінде оқу жетістігінің деңгейі болашақ тоқсандық бағаны болжаудың көрсеткіші қызметін атқаруы да мүмкін (5-кесте).

5-кесте. Оқу жетістігі деңгейлеріне сәйкес балдың пайыздық мазмұны

Оқу жетістігі деңгейлері	Балдың пайыздық мазмұны
Жоғары	85%-100%
Орта	40%-84%
Төмен	0-39%

Төменде «Математика» пәні бойынша 7-сынып оқушыларының 1-тоқсандағы бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижелері мысал түрінде берілген.

«Математика» пәні бойынша 7-сынып оқушыларының 1-тоқсандағы бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелері

№	Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау (ЖБ)	Оқушылардың балы	Максималды балл	Оқу жетістігі деңгейі
1	1-бөлім/ортақ тақырыптар бойынша ЖБ	8	12	Орта (66%)
2	2-бөлім/ортақ тақырыптар бойынша ЖБ	5	10	Орта (50%)
3	3-бөлім/ортақ тақырыптар бойынша ЖБ	10	12	Жоғары (92%)

4.2 Тоқсандық баға қою

Тоқсандық бағалар бөлім/ортақ тақырыптар және тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысы арқылы жинақталады.

Тоқсандық бағаны қою үшін бөлім/ортақ тақырыптар, тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысының белгілі пайыздық арақатынасы пайдаланылады:

- тоқсандық бағаның 50% бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау қорытындысы арқылы қалыптасады;

- тоқсандық бағаның 50% тоқсандық жиынтық бағалаудың қорытындысы бойынша қалыптасады.

Жиынтық бағалау (ЖБ)	Үлес салмағы
Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша ЖБ	50%
Тоқсандық ЖБ	50%
Тоқсандық баға:	100%

Мысал түрінде тоқсандық бағалардың есебі берілген.

Тоқсандық бағаны есептеу үлгісі

№	Жиынтық бағалау (ЖБ)	Оқушылар балы	Максималды балл	Оқу жетістігі деңгейі	Болжам баға	Арақатынасы, %	Балдың пайыздық мазмұны
1	1-бөлім/ортақ тақырыптар	8	12	Орта (66%)	3-4	50%	33,8%
2	2-бөлім/ортақ тақырыпта бойынша ЖБ	5	10	Орта (50%)	3-4		
3	3-бөлім/ортақ тақырыптар бойынша ЖБ	10	12	Жоғары (83%)	5		
4	Тоқсандық ЖБ	15	20	-	-	50%	37,5%
Барлығы							71,3

Тоқсандық бағаның есебі төмендегі формула бойынша шығарылады:

$$\text{Тоқсандық баға} = \left(\frac{\text{Бөлім бойынша ЖБ нақты балл жиынтығы}}{\text{Бөлім бойынша ЖБ максималды балл жиынтығы}} * 50\% \right) + \left(\frac{\text{Тоқсандық ЖБ нақты балы}}{\text{Тоқсандық ЖБ макс. балы}} * 50\% \right)$$

Тоқсандық бағаны есептеу үшін бөлім бойынша және тоқсандық жиынтық бағалаудағы балдың пайыздық мазмұны жинақталады.

$$33,8\% + 37,5\% = 71,3\%$$

$$\text{Жинақталған пайыз} = 71\%$$

Балды бағаға ауыстыру шәкіліне сәйкес оқушының тоқсандық бағасы анықталады.

Жиынтық бағалау балдарының пайыздық арақатынасы	Бағалаудың көрсеткіші	Баға
0%–39%	Қанағатсыз	«2»
40%–64%	Қанағаттанарлық	«3»
65%–84%	Жақсы	«4»
85%–100%	Үздік	«5»

Аталған шәкілге сәйкес 71 % «4» бағасына сәйкес.
«Математика» пәні бойынша оқушының 1-тоқсандағы бағасы – «4».

Сыртқы жиынтық бағалау өткізілетін пәндерден тоқсандық баға 1, 2, 3 тоқсандарда бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау мен тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерінің қосындысынан тұрады, 4-тоқсанда оқу бағдарламасының бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелерінен шығарылады.

Жиынтық бағалау (ЖБ)	Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау	Тоқсандық жиынтық бағалау
1-3 тоқсандардағы тоқсандық баға	50%	50%
4-тоқсанындағы тоқсандық баға	100%	-

Төменде «Математика» пәні бойынша 5-сынып оқушыларының 4-тоқсан бағаларының есебі мысал түрінде берілген.

4-тоқсан бойынша тоқсандық бағаны есептеу үлгісі

№	Жиынтық бағалау (ЖБ)	Оқушылар балы	Максималды балл	Оқу жетістігі деңгейі	Болжам баға	Арақатынасы, %	Балдың пайыздық мазмұны
1	1-бөлім/ортақ тақырыптар	8	12	Орта (66%)	3-4	100%	67,6%
2	2-бөлім/ортақ бөлімдер бойынша ЖБ	5	10	Орта (50%)	3-4		
3	3-бөлім/ортақ бөлімдер бойынша ЖБ	10	12	Жоғары (83%)	5		
Барлығы							67,6

Тоқсандық бағаның есебі төмендегі формула бойынша шығарылады:

$$\text{Тоқсандық бағасы} = \left(\frac{\text{Бөлім бойынша ЖБ нақты балл жиынтығы}}{\text{Бөлім бойынша ЖБ максималды балл жиынтығы}} * 100\% \right)$$

Тоқсандық бағаны есептеу үшін бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудағы балдың пайыздық мазмұны жинақталады.

67,6%

Жинақталған пайыз = 68%

Балды бағаға ауыстыру шәкіліне сәйкес оқушының тоқсандық бағасы анықталады.

Жиынтық бағалау балдарының пайыздық арақатынасы	Бағалаудың көрсеткіші	Баға
0%–39%	Қанағатсыз	«2»
40%–64%	Қанағаттанарлық	«3»
65%–84%	Жақсы	«4»
85%–100%	Үздік	«5»

Көрсетілген шәкілге сәйкес 68 % «4» бағасына сәйкес.
«Математика» пәні бойынша 5-сынып оқушысының 4-тоқсандағы бағасы – «4».

4.3 Жылдық баға қою

Оқушының жылдық бағасы ең жақын бүтін санға дейін дөңгелектелген тоқсандық бағалардың қосындысының орташа арифметикалық мәні ретінде қойылады.

Жылдық бағаларды есептеуде пайыздар келесідей:

1 тоқсандық баға - 25%;

2 тоқсандық баға - 25%;

3 тоқсандық баға - 25%;

4 тоқсандық баға - 25%;

Төменде жылдық бағаны есептеудің мысалы келтірілген:

Жылдық бағаны есептеудің формуласы:

$(1 \text{ тоқсандық баға} * 0.25 + 2 \text{ тоқсандық баға} * 0.25 + 3 \text{ тоқсандық баға} * 0.25 + 4 \text{ тоқсандық баға} * 0.25) = \text{Жылдық баға}$

Оқушының тоқсандық бағасы: 5, 4, 3, 2

Есептеу = $5 * 0,25 + 4 * 0,25 + 3 * 0,25 + 2 * 0,25 = 1,25 + 1 + 0,75 + 0,5 = 3,5$

Жылдық баға бүтін санға дейін дөңгелектенеді.

Жылдық баға = 4.

4.4 Сыртқы жиынтық бағалау есебімен қорытынды бағаның қойылуы

Пән бойынша қорытынды баға оқу жылындағы тоқсандық бағалардың арифметикалық орташа мәні мен сыртқы жиынтық бағалаудың бағасына (бұдан әрі-СБ) (бес балдық шкала бойынша) 70% - дан 30% - ға пайыздық қатынас

негізінде қойылады. Қорытынды баға ең жақын бүтін санға дейін дөңгелектенеді.

Қорытынды бағалар бойынша пайыздық көрсеткіш келесідей:

1 тоқсандағы балл - 17,5%;

2 тоқсандағы балл - 17,5%;

3 -тоқсандағы балл - 17,5%;

4 тоқсандағы балл - 17,5%;

Сыртқы жиынтық бағалау - 30%.

Төменде сыртқы жиынтық бағалауды ескере отырып, қорытынды бағаны есептеудің мысалы келтірілген.

Қорытынды бағаларды есептеу формуласы:

$$(1 - \text{тоқсан} * 0.175 + 2 - \text{тоқсан} * 0.175 + 3 - \text{тоқсан} * 0.175 + 4 - \text{тоқсан} * 0.175) + (\text{СД} * 0.3) = \text{Қорытынды баға}$$

Осы есеппен тоқсандағы бағаның үлесі:

Тоқсандық баға	Есеп (17,5%)	Үлесі
5	$5 * 0,175$	0,875
4	$4 * 0,175$	0,7
3	$3 * 0,175$	0,525
2	$2 * 0,175$	0,35

Бұл есепте сыртқы жиынтық бағалауға (СБ) қойылатын бағаның үлесі:

СБ бағасы	Есеп (30%)	Үлесі
5	$5 * 0,3$	1,5
4	$4 * 0,3$	1,2
3	$3 * 0,3$	0,9
2	$2 * 0,3$	0,6

МЫСАЛ:

Оқушының тоқсандық бағасы: 5, 4, 3, 2

СБ ұпайы: 4

$$\text{Есептеу} = 5 * 0.175 + 4 * 0.175 + 3 * 0.175 + 2 * 0.175 + 4 * 0.3 = 0.875 + 0.7 + 0.525 + 0.35 + 1.2 = 3.65$$

Қорытынды баға бүтін санға дейін дөңгелектенеді.

Қорытынды баға = 4